

Prologas. Už erdvės

Toli loja šuo, labai toli. Todėl taip toli, kad tarp jo ir manęs – o aš čia Kačerginėj prie lango – nieko nėra. Tiktai tylą ir sniegą.

Tyla tokia gili ir didelė, nepaprastai didelė, net spengia, todėl, kad labai toli už jos loja šuo. Vienas, ir to gana.

Į rytus – Pypliai, į vakarus – Palankiai. Jaunesnieji, o dar ne iš čia, iš Kauno, nieko neatsimena. Ši kartą šuo kažkur rytuose. O begalinėje erdvėje tarp jo balso ir mano lango, be abejo, gyvena įvairūs esami žmonės. Jų negirdėti.

Tu girdi tylą, praeitį, buvusius ir išėjusius.

(2004)

Raudonas Tėtės sprandas

Tėtė prausdavosi šaltu vandeniu ir garsiai prunkšdamas. Jis pildavo tą vandenį sau ir ant sprando, ir krūtinės, o paskui išsitrindavo rankšluosčiu. Nuo to jo sprandas tapdavo labai raudonas.

Aš stovėdavau greta mažutis ir stebėdavau.

Ir stebėdavausi.

Todėl ir atsimenu.

Kačerginėje tai būdavo prie šulinio.

Skruzdėlė

Pajutau superštėjusią, lyg sugnybtą blauzdos odą. Pažvelgiau žemyn ir pamačiau ant savo kūno didelę rudą skruzdėlę. Ir tada išgirdau save verkiant. Didesnės mergaitės, sesuo ir pus-seserės, mane ramino, sakė niekis. Kur tau! Tai vienas pačių seniausių atsiminimų. Deja, apie sopulingą nelaimę. Lyg nuo jos prasidėtų gyvenimas.

Įvyko Kačerginės miške, gal 1936 metų vasarą. Mat 1937-aisiais, po vasarnamio statybos, buvau jau didesnis.

Ant mano tėvo gonkų
ant prieškarinių gontų –
ten du balandžiai du balandžiai
uldavo.

Ten buvo žalios rūtos
ir katinėlis drūtas.
Jis durną kurmį durną kurmį
puldavo.

Kiaulytė srėbė putrą –
balandų perlamutrą.
Ten du gaidukai dukai apsi
kuldavo.

(1988)

Kas gyveno aplink

Iš pradžių mes gyvenome ne savo vasarnamy, nes jo dar nebuvo. Mes vasarodavom ant kalnelio, kur jau prasidėjo miškas – gražuolis Kačerginės pušynas. Ant to ilgo kalnelio, kuris galėjo senovėj būti ir kopa, ilgainiui apaugusi mišku, stovėjo iš eilės keli mediniai vieno aukšto su salkom, dviejų galų, turbūt neapšildomi pastatai vasarotojams. Jie vadinosi „dačios“. Tiesiai žemyn nuo mūsų „dačios“ driekėsi jau lygus plotas, tolėliau už pušų guoto vėl žemėjantis – Nemuno slėnis. Tame plote čia pat už gatvės, kuri dabar turi Jono Biliūno vardą, Tėtė su Mamute nusipirko sklypą vasarnamiui su sodu. Matyt, netrukus ir pasistatydino, nes ką aiškiau prisimenu, tai jau iš mūsų tikrojo kiemo ir vasarnamio.

O iš tų „dačių“, kurias vėliau berniukai apeidavom, kai vasarotojai būdavo jau išvažiavę – pasitaikydavo rasti stiklainį uogienės, – netrukus, po karo, nieko nebeliko. Kažkas pasakojo, kad naujieji gyventojai, atkelti iš Rusijos, gyvendavo viename gale, o kitą kūrėdavo. Sausos lentos, geros malkos. Tai kas, kad aplink buvo miškas.

Tiesa, viena „dačia“ turbūt išliko – tai tokio pat pavidalo medinis namas tolėliau ant to paties kalnelio. Čia dar prieš pirmąjį karą buvo vasarojęs rašytojas Jonas Biliūnas. Džiovininkai mėgindavo gelbėtis sausuose, kvapniuose pušynuose, ir Kačerginė buvo kaip tik tam jau nuo XIX šimtmečio.

Taigi iš čia ir gatvės pavadinimas, ir atmintinė lenta ant namelio sienos, kuri gal jį ir išgelbėjo. Turbūt Kačerginėje lan-

kydavosi ir žymūs caro laikų kauniečiai, pavyzdžiui, muzikas Juozas Naujalis, užaugęs netolimame Raudondvary. Kitapus mūsų sklypo buvo J. Naujaliao gatvė, vėliau pervadinta į Juliaus Janonio. Ar dėl džiovos, ar dėl kokio kito ryšio su Kačergine – to nežinau. Nūnai ji driekiasi tolyn palei Nemuną, per visą buvusį Palankių kaimą. Buvo norinčių ją pakeisti į Prano Mašiotą.

O dabar – kas gyvena arba vasarodavo aplink mūsų nuosavą vasarnamį, stovėjusį Tėtės užveistame dideliame jauname sode, tarp Mamutės daržų, kuriuose ji, akių gydytoja, pulte prapuldavo. Mėgo gėles, džiaugėsi savo auginamais bijūnais, ypač jurginiais. Po dvidešimties metų pasodinom jai – iš tų pačių gumbų, toliau kultivuotų tetos Julijos Petkevičienės, – ant kapo Petrašiūnuose; gražiai žydėdavo, bet kažkokie sovietžmogiai nužiūrėjo ir iškasė, pavogė.

Taigi aplink mus į pietų pusę stūksojo pirmiausia tos pačios „dačios“; į šiaurę, link Nemuno, vasarnamius buvo pasistatę kauniečių Valčių ir Šostakų šeimos, bet prisimenu vis aplink minimas ir sutinkamas tik ponią Valtienę, ponią Šostakienę. Ir svarbiausia – toj pačioj pusėj link Nemuno už J. Naujaliao gatvės gyvena mūsų šeimai artimi Ciplijauskai.

Šiandien vertėtų kai kada nuvesti jaunimą ir parodyti, kokiame mažame savo mediniame namelyje vasarodavo „smetoninės Lietuvos“ aukštas pareigūnas teisininkas, Vyriausiojo tribunolo pirmininkas Liudas Ciplijauskas. Jis su žmona Marija Ciplijauskiene turėjo keturis sūnus – mano akimis, bemaž suaugusius gimnazistus, ir visi penki buvo aistringi meškeriotojai. Ponia Ciplijauskienė – įkūnytas Suvalkijos kaimo paprastumas ir širdingumas. Kai per karą visus prarado (nes vyras mirė po insulto, Kęstutis žuvo Birželio sukilime, Vytautas, Algirdas ir Liudas ištirpo Va-

karų erdvėse), tai gyveno Kačerginėje viena ir toliau visais rūpinosi. Daugelis žmonių ją ėmė vadinti dėdiene. (Apie tai dar papasakosiu.) Mūsų vasarnamis buvo užimtas, paskui nacionalizuotas; tad Mamutė atsiųsdavo mane pavasaroti į Kačerginę pas ponią Ciplijauskienę. Dabar suprantu, kad man teko dalis tos meilės, kuria ji nebegalėjo apgaubti savo sūnų. Miegodavau pastogėje, į kurią buvo sunešta visko iš jų, net iš mūsų namų, tikra paslaptinių dalykų lobyno aplinka. Tebebuvo ten ir Ciplijauskų meškeriojimo atsargos: įdomūs valai, blizgės, visokių rūšių kabliukai. Ponia Ciplijauskienė leisdavo man pasiimti, bet ne viską: „Gal dar Liudas sugriš“.

Štai kiek priešnečiau vien apie pietus ir šiaurę nuo mūsų sklypo, o rytuose ir vakaruose už tvoros taipgi gyveno kaimynai. Rytų pusėj – ponios Dambravičienės sodas, laukas ir senoviškas dvaro klojimas. Jai, beje, priklausė ir tos „dačios“ miške ant kalnelio, ir tolėliau stovėjęs pensionas. Vakaru pusėj – ponia Jakimavičienė, kuri kepavo šakočius, ir Jakelaičiai. (Senutė ponia Jakelaitienė dar gyveno, kai Tėtė 1983 m. vėl atgavo Kačerginę.) Su Jakelaičių sūnumis Ginte ir Liudu ir su Dambravičienės anūkais (per karą atbėgo iš Lenkijos, nemokėjo lietuviškai) vieną žiemą kartu lankėme Kačerginės pradinę mokyklą.

Iš kitų kačerginiškių, kad ir tolėliau gyvenančių, ypač svarbūs buvo Jonas Poderis ir Aleksandra Eichenbergeris (rodos, taip, nes pavarde jo niekas nevadino, tik Aleksandra). Tiedu buvo nuolatiniai mūsų šeimos pagalbininkai visokiausiose statybose, remontu, ūkio darbuose.

Geografiškai svarbus taškas, ypač man, buvo Petraičio krautuvė tarp Kačerginės kurorto ir Palankių kaimo. Gal nuo jos jau ir prasidėdavo Palankiai. O toj krautuvėlėj galima buvo

už centą ar penkis nusipirkti kabliukų, ypač tokių auksinių, kuriuos aukšlės griebdavo ir be musės.

Toliau į Palankius, kol mažas, turbūt nuceidavau, nors ten gyveno, vasarodavo Mašiotai. Taigi ir „dėdė Pranas“, kuris taip pasirašydavo dedikuodamas mums – Alenai, Gabrieliui ir man, savo nemirtingas knygeles. „Indėnai piliakalnyje“, „Ir aš mažas buvau“, apie daktarą Dolitlį. Užrašydavo „AlGabVyt bendrovei“, o kartais ir eilėmis:

Dolitlį gauna Al,
todėl kad skaityt gal.
Galės naudot ir Gab su Vyt,
Kai tik išmoks gerai skaityt.

Suprantama, galvoj turėta mūsų trejetukas Alena (Aliutė), Gabrielius (Gabriukas) ir Vytautas (Vytulis, Vytuliukas).

Buvo jo knygelių nemaža kaip tik pas mus Kačerginėj, o kai kurios netgi išliko.

Beje, už „dačių“, kuriose bent syki bus vasarojęs Romas Šakenis (mano metų, Seimo pirmininko Konstantino Šakenio sūnus, paskui Kaune sykiu lankėm antrą skyrių), pušyne dar stovėjo ir ponios Skomskienės vila, o joje augo jaunesnis už mane Vytukas Vasiliauskas, su kuriuo jau po karo draugavom, šio to iškrėsdavom.

Dabar abu jau mirę, amžiną jiems atilsį.

Geriausias mano draugas visoj toj mažumėj buvo Natukas (Natas, Donatas) Sodeika, operos dainininko Stasio Sodeikos sūnus. Abu dainininkai broliai Sodeikos su šeimomis gal net kasmet vasarodavo Kačerginėj ir buvo dideli žuvavimo specialistai. Jeigu pasakočiau jų pasakojimus ir patyrimą, pavyzdžiui, apie žiobrines, ilgai nebaigčiau. Vokiečių okupacijos metais

atsimenu mūsų verandoje sėdintį ispūdingą operos solistą I. Nauragi, kuriam ponios rodė daug dėmesio. Netoliese, už Jakelaičių, vasarodavo Dvarionai su savo maža Aldonėle (o ponia Aldona mokė mane skambinti). Balys Dvarionas draugavo su Tėtė, lošdavo šachmatais (abu prastai, bet aistringai), turėdavo daug bendros kalbos apie muzikos reikalus (Vilniuj dviese įkūrė orkestrą); o atsirasdavo ir pas Ciplijauskus vasaraujanti ponios Dvarionienės brolio A. Smilgos šeima su dviem berniukais, ir į svečius atsivežama jauna dainininkė, tada jau beveik akla, Beatričė Grincevičiūtė. Šventėm ir naujagimio Jurgio Dvariono krikštynas; tąsyk mūsų kieme mačiau Jurgio krikštatėvį Juožą Gruodį ir nežinojau, kad jis žymiausias ano laikotarpio Lietuvos kompozitorius.

Tėtė buvo Aldonėlės krikšto tėvas, ir ji suaugusi, o dar savo tėvo netekusi, labai Tėtę mylėjo, vadindavo savo tėveliu.

Tai tik dalelė Kačerginės kaleidoskopo, kuris vienaip ar kitaip lietė mūsų namus. Dar būtų kitas Tėtės draugas ir Gabrio krikštatėvis aviacijos generolas Antanas Gustaitis, su kuriuo ir aš lošdavau verandoj šachmatais, dar mūsų pačių giminėlė – būrys dėdžių ir tetų, tuntas pusseserių!.. Kai kuriuos, kai kurias atskirai prisiminsiu. Veidų veidai, nutikimai, muzika – kaip Maironis pasakytų, anapus ribos!